

Кхетора каьхат (пояснительная записка)

Таханарча школан хьалхашка латт доккхий декхараш. Керттерча даькъе уж да хьалкхувш йоаг1а т1ехье эздел долаш, г1улакхаца, нахаца товш, 1имерза, ший моттиг д1алаца ховш, Даьхе а, къам а, дезал а лоарх1аш, шийна хьалхашка латта декхараш кхетадеш, цу хьаькъахьа къахьегаш, дийша, 1илман лардаш 1омаь, вахаре царех пайда эца ховш хьалкхяр.

Вахар дег1адоаг1а 1илма, техника, культура дег1адарца. Царга хьежжа хила беза дешархошта тахан беш бола хьехам. Школашка вахарцара бувзам ч1оаг1баро д1адех хьехархошкара дешархой теркам т1абахийта дезар – дукхаг1а долча даькъе шоашка уйла яйтар, 1илман лардаш тохкаш болх байтар, 1омадаьчох вахаре пайда эца ховргдолаш.

Наьна мотт 1омабар, грамматика хар боккха лоарх1ам болаш да дешархой кхетам дег1абоалабара, х1ана аьлча, мотт 1омабарца кхетаю мета хозал, из б1аьхий хилар, кхыча къамий мотт а дикаг1а кхетабу бераша, цар культура йовза а новкъостал ду. Дешархошта д1ахьехар хила деза уж кхетаргболаш, ц1енача, аттача меттала, 1омадаьчох ма хулла дукхаг1а дукхаг1а пайда эца йиш хургйолаш. Цудухьа наьна мотт хьехачо керттердар хьаькъоастадеш, цунна теркам т1абохийташ, грамматически бокьонаш в1аши юсташ бе беза ший болх.

Наьна метта урокаш т1а дешархоша г1алг1ай метта грамматически лардаш 1омаю, къамаьл шаьрдара балхаш а ду.

Пхелаг1ча классе доладу грамматически даькъа – морфологи 1омае, из болх д1ахьо ялхлаг1чеи ворх1лаг1чеи классашка. Из раздел я къамаьла доакьох кхетам луш, хьалха царех 1омадаьр к1оаргдеш, шердеш. Къамаьла доакьош 1омадеш дешархошта ха деза предложенешта юкьера уж шеко йоацаш белгалдаха.

Дешархой къамаьла культура лакхьари 1омадаьчун навькаш дег1айоалаяри хила деза х1ара урока. Из болх д1ахьо тайп-тайпара упражненеш кхоачашьярца. Упражненеша новкъостал ду 1омаь бокьонаш ч1оаг1ье, орфографически а пунктуационни говзал ч1оаг1ье, грамматически материал дикаг1а кхетае а, йоазонца цунах пайда эца а. Говзамеча йоазонех пайда эцаш, дувзаденна къамаьл шаьрдеш дешархой теркам т1абахийта беза хьехархочо сочиненеш, изложенеш язьяра,говзамеча текста тохам бе 1омабара.

Тайп-тайпарча дошлоргех пайда эца 1омаде деза хьехархочо бераш, шоаш бувцаш бола мотт б1аьхий, ира, говза, хоза бувцаргболаш, къамаьл деча хана а йоазув деш а г1алаташ дергдоацаш. Х1ара уроках, кердачох хоам беш, хьалха 1омадаьр дагалувцийта деза дешархошка, кердачун хьалха 1омадаьчунца бувзам а беш.

Х1ара классе шу д1адолалуш а шу чакхдоалаш а хьалха 1омадаьр кердаккха деза дешархошца, программаца белгалбаьккха дувзаденна къамаьл шаьрдара болх бизза д1абахьа беза.

Г1алг1ай мотт хьехара г1улакх доаг1ача тайпара хьехархочо д1ахьой, дешархошта шоай наьна мотт безалургба, шоаш 1омабеча кхыча къамий метай бокьонаш йовза атта хургда.

4 класе дешар хъехара календарни тематически план.

№ аргла гла	Са хь ат	Урока тема	Таър, бутт
1	1	Ичет. Даьй – мохк-Г1алг1айче. 8 с. .Хамхоев А. «Г1алг1ай мохк». Яндиев Дж. «Тахан со г1озваьнна...»	
2	1	Гагиев Г. «Къамаьл». Осмиев Хь. «Ма къаьга доаг1а...»	
3	1	Чахкиев С. «Магас». Гагиев Къ. «Магас-г1ала».	
4	1	Чахкиев С. «Наьсаре». Кодзоев Т. «Г1ишлонхой 1уйре». Озиев С. «Даьхен ираз 1алашде».	
5	1	Вай байракх. Вай герб. Паччахьалкхен гимнах. Г1алг1ай республика Конституци.Гагиев Г. «Вай Конституцех»	
6	1	Классал арахьа дешар. «Берех, берий г1улакхех дола дувцараш».	
7	1	Хьамсара 1алама сурташ. 4 с. Гагиев Г. «Г1аьнаш лега ха». Торшхоев И. «Хьунаг1ара гуйран 1уйре».	
8	1	Шадиев С. «Эггара боккхаг1бола чкъаьра»	
9	1	Саракаев Хь. «Аьхки сала1ар»	
10	1	Ведзиев А. «Эг1ар»	
11	1	Къахьегам,г1улакх, эздел – вай доттаг1ий ба. 8с. Плиев М-С. «Кхоанен даьй».	
12	1	Осмиев Хь. «Безам ба са». Ужахова Х. «Г1ишлонхой».	
13	1	Берсанов Х. «Дикадар , водар».	
14	1	Костоев 1. «Къоанои К1анти».	
15	1	Плиев М.-С. «Йиь хьажк1а».	
16	1	Шадиев С. «Лейлай ц1ай».	
17	1	Шадиев С. «Хьаг1».	
18	1	Кл. ар.дешар. « Осмиев Хь. байташ».	
19	1	«Багахбувцама дош-хозала хьаст» Танкиев А . Иллеш.	
20	1	Кицаш. Ховли – довзалеш.	
21	1	Фаьлга хьалха оалараш. «Тешаме новкъост» (фаьлг).	
22	1	«Берза дув» , «Борзи ж1алии» (фаьлгаш).	
23	1	«Маьра к1аьнк» (фаьлг).	

24	1	«Дошо фийг (фаьлг).		
25	1	«Кхо хьехар» (фаьлг). «Къе саги борзи» фаьлг.		
26	1	«Ловдалча берзах бола фаьлг».		
27	1	Кл.ар. дешар. « Плиев М.-С. Байташ».		
28	1	«Доттаг1а» Гагиев Г.		
29	1	Мальсагов К. З. «Наьна мотт», «Сердалонга бода никъ.» Котиева Н.		
30	1	«Осканов Суламбик-халкъа турпал» Котиева Н.		
31	1	«Машар» Гагиев Г. «Ма дика дар...» Хамхоев А.		
32	1	« Сона байнаб т1ом» Вышегуров. М. «Бераш даьхен кхоане я», Осмиев Хь. «Шоайла машар лоаттабе» Озиев С		
33	1	«Хаьхочун да» Чахкиев С.		
34	1	Кл. ар. дешар Хашагульгов 1 «Лийг»» .		
35	1	Озиев С. «Къахьегам» , «Кадайли мекъали» , «Совг1ат».		
36	1	Озиев С. «Бераш-дегаг1оз»		
37	1	Зязиков Б. «Б1аьсти».		
38	1	Осмиев Хь. «Керда шу» , «Б1аьсти йоаг1а».		
39	1	Муталиев Хь. «Кулгаши б1аргаши». «Б1аьстан дог1а».		
40	1	Яндиев Дж. «Лермонтовга».Яндиев Дж. «1а» , «Б1аьсти».		
41	1	Ведзижев А. «Мух». Ведзижев А. «Низа овла»		
42	1	Чахкиев С. «Безама юхъанцара оаг1илг»		
43	1	Чахкиев С. «Нана»		
44	1	Плиев М-С. «Тирк» , «Бутт»		
45	1	Плиев М-С. «Са моаршал да хьога»		
46	1	Гагиев Г. «Г1айг1а оаш ма елаш», «Г1араг1ураш»		
47	1	Муталиев Хь. «Нана». Гагиев Г. «Нана тхъайса улл.»		
48	1	Мальсагов .А. «Оаг1ув хьаллаьцача».		
49	1	Шадиев С. «Даьци».		
50	1	Осмиев Хь. « Нана дагалаьца». Хамхоев А. « Кхалнах».		
51	1	Плиев А. «Шера ханаш», «Аькхе»		
52	1	Чаплина В. «Ткъамашца лела сахъат»		
53	1	Николаенко И. «Лоаман хий» Гагиев Г. «Даьхе» Плиев А. «Б1аьсти йоалаш»		
54	1	Осмиев Хь. «Б1аьстан денош» ,		

55	1	Гагиев Г. «Блабсти», Кодзоев Н. «Блабстинг» .		
56	1	Мякиев А. «Селалад»		
57	1	Арапиев ХБ. «Хьаст»		
58	1	Гагиев Г. «Вловнаш». «Глаи цун тлехъеи».		
59	1	Шадиев С. «Чарахьал дитар». «Бакьилг» Арчаков Т.		
60-61	2	Пушкин А. «Луйре». «Лан сайре».		
62-63	2	Паустовский К. «Хьу». Чехов А. «Аьрзи».		
64-65	2	Толстой Л. «Циска кlorиг».		
66-67	2	Тютчев Ф. «Блабстан хиш». Блок А. « О, ма безам ба са ваха».		
68	1	Классал арахьа дешар «Тайп-тайпарча къамий фаьлгаш»		